

אלתרנו והביקורת

ברוך קורצווייל, הסתערות שיותר משיש בה פגיעה בטעם הטוב, יש בה עיוותים ואי-הבנות למכ-ביר.

להלן דוגמאות אחדות:

זנדבנק אינו מבחין בין בדיקה אימננטית של שיר לבין הערכתו של השיר, בין ניתוח לבין שיפוט, ומשום כך הוא מערער על דברי קורצווייל, הטוען נגד ה"נסיון לגשת אל היצירה האמנותית עם מערכת אידיאלית מוסכמת ומוגמרת מראש ולמדוד ולהעריך (ההדגשה שלי — י. פ.) בה את אובייקט המחקר" (עמ' 103). כוונתו של קורצווייל היא כי לא ייתכן לפי סול שיר שיש בו ביטוי לניהוי-ליזם משום שהמבקר הוא אורתורי דוכסי, ואין להתרפק על יצירה אך ורק משום שהיא בחינת מא-סאו' על ה"אגו" של המבקר. אי הבנה זו גררה עמה אי הבנה גוספת: זנדבנק תמה "מה לגדול וסיער מזה ולאדיש וקר מזה" בי "שיר בפונדק היער" מתוך "כוכי בים בחוף"? השמיים אדישים כלפי האדם. אדישותו של הטבע כלפי האדם אינה מונעת ממנו להיות סוער... קורצווייל בוחן בי שיר זה את מהות "היחס האמיתי שבין האדם והקוסמוס". האור הי האכזרי ה"גדול", ה"סוער", מת-בכר לאדם. השמש הזורחת והי שיטה הפורחת ב"בעיר ההרגה" לביאליק הן עליונות למדי, השמש חמה, לוחטת, ובכל-זאת קרה ואי-דישה...

זנדבנק טוען כנגד "אותן פרוי-צדורות בלתי-סדירות, המסוכנות יותר מכל אינטרפרטציה" שבמס-תו של קורצווייל, וטוען כנגד השוואת מוטיב החולד בשירי אל-תרמן ובסיפור "החולד הענקי" ל-קפקא. הפעם נעלמה מעיני זנדי-בנק הלכה פשוטה בהלכות הניתוח הספרותי. זנדבנק אינו מבחין בין מוטיב, בין נושא לבין תוכן... תמיהני: זנדבנק, שתרגם את "החולד הענק" לעברית, וכנראה ניסה לרדת לסוף משמעותן של היצירות שתרגם, כיצד טישטש הבחנה זו? נשוב ונקרא את דברי קורצווייל: "לצורך דיונו ראוי להזכיר, שמוטיב (ההדגשה שלי — י. פ.) 'החולד' תופס מקום חשוב בסיפורי קפקא. לא רק ב-סיפור Der Bau (המחילה) אלא בעיקר בסיפור 'החולד הענקי'. קורצווייל עימד על המוטיב המי-שותף לקפקא ולאלתרמן. בציינו את תהליך 'הדיהימניזציה והרדו-קציה של האנושי, המאפיינות את תיאור מצבו של האדם בספרות המודרנית" (עמ' 124). האם יבוא זנדבנק לשלול את מוטיב השגחת האל על בני ישראל במצרים ב-ספר שמות משום שהמלה השגחה אינה מוזכרת בספר זה? האם עד כדי כך קלקלה ההתנצחות הפול-מסנית את שורת הגיון?

לא נתקררה דעתו של זנדבנק (סוף בעמוד 4)

תיתי לו לשמעון זנדבנק (מ"ש"א, גליון מס. 7), על שבא לי-ערער על ריבוי הגישות והאינ-טרפרטציות המעכירות את יצירתו של אלתרמן, ובצדק חשף מגרעות המצויות לרוב באסופת המאמרים שהופיעה לא מכבר על שירת אל-תרמן. אולם דא עקא, שמרוב להיטותו של זנדבנק ללקט פג-מים, נתפס לפולמוס, ולא נוהר מאקסצנטריות — וחבל...

לא קשה להפריך אחת לאחת את מרבית טענותיו של זנדבנק ולהצביע על סתירות הגיוניות בי-טיעונו, אך נסתפק הפעם בתגו-בה על כמה מהן בלבד.

שמעון זנדבנק טוען כלפי דב-סדן על שנמנע מאנאליזה, ולא נמנע מלגדוש פרטים על סוקר-לוב, ועגנון, וסיפור, בטלולי על פירושו ברוסית, וכסית', ומי-לוא' והמפלגה". מאמרו של דב-סדן אינו אלא שיחה, כדרכו, ל-רגל הופעת "עיר היונה". אין שיי-חה יוצאת מגדר שיחה גם אם היא נדפסת באסופת "מסות". מי שמכיר את "שיחותיו" של סדן, יודע היטב, כי סדן עצמו נוהג להכריז ש"המדרש שלנו אינו יוצא מכלל מדרש גם אם נקראנו עיון או חקר" (°), מחוייב לדעת את נקודת-המוצא הגדורה והמסו-יימת, היא רצועת זמנו ומקומו של המשורר, קרקע צמיחתו ואוויר-תה...". אכן, גם הפעם נתכוון דב סדן לשרטט את קרקע צמי-חתם ואווירתם של נתן אלתרמן ויצירתו, והבליע בין השיטין את מסקנותיו המבוססות על אנאליזה מדוקדקת, אשר נעלמה מעיני זנדי-בנק, וכוונתי לפרקים ג, ד, ויה (עמ' 78—82).

כנגד אידה צורית אנו מוצאים אנו הטענה כי היא גלשה ל"אינ-טרפרטציה הגותית" בנתחה את שירי "שמחת עניים" בחינת בי-טוי ל"אהבת מת ישראל לכתולת בת ישראל". דוקא מאמרה של אידה צורית הוא מן הטובים ש-בקובץ, וניפרת בו הבחינה המי-דוקדקת של רבדיהם השונים של שירי "שמחת עניים" מבחינת הסמלים הפיוטיים, "אחדות-הפכים" במבנה, תמורות, הלכיה-הנפש והי-רגשות המפעילים את השירה", "קשת-הגונים בצורה ובמיקצב" (עמ' 35) וכו'. המחברת שואפת, ובמידה רבה של הצלחה, לתאר את האחדות שבריבוי שביצירת אל-תרמן, וכליזאת בנימה של צניעות, בהטעימה כי "אין בכוינת המאמר הזה למצות את תכנה ואת צורותיה של שמחת עניים". הי-מחברת מעידה על דבריה שהם "מעין הערות-עיון ללא התיימרות ש" מחקר כולל" (עמ' 44). יש במאמר זה הרבה מעבר ל"הערות עיון" גרידא.

במרכז פולמוסו של זנדבנק מצוייה הסתערותו על מסתו של

° דב סדן, "אבני-גדר", עמ' 26.

** שם.

אלתרמן והביקורת

(סיף מעמוד 2)

עד שסילף במודע את דברי קורצווייל. בסיום מסתו של קורצווייל אנו קוראים: „בשירי הקדור מים העשיר אלתרמן את ספרותנו. הוא נתן לה בהם תניפה עצומה. שירים אלה הם מן העדויות הפיזיות (ההדגשה שלי — י. פ.) המושלמות ביותר של השירה המודרנית העברית והאנושית כי אחד“ (עמ' 144). בא זנדבנק ויפרש — „עדות פיזיות — כלומר,

לא בא להעיד אלא על מה ש מעבר לו... ובהינתן עדות, ברוח שהוא מישני ביחס לנושא עדותו“ זאת מניין לה. לזנדבנק? האם עדות בהינתן אות וסימן היא בהכרח משנית למושאה? אין בקביעה זו של זנדבנק אלא שרירות תחת מכוונת, מטעמים המגרים אותו לביקורת המחסיאה את מטרתה.

יהודה פרידלנדר

דמתימן